

РЭДАКТАРСКАЯ АЦЭНКА І ПРАЎКА АНТРАПОНІМАЎ У ЖУРНАЛІСЦКІМ ТЭКСЦЕ

Практычна ніводнага журналісцкага тэксту нельга ўявіць без антрапонімаў – слоў, якія з’яўляюцца найменнямі асобы (выключэнне могуць складаць хіба што некаторыя нарматыўныя дакументы, якія зрэдку з’яўляюцца ў перыядычным друку). З рэдактарскага пункту гледжання антрапонімы адносяцца да аднаго з відаў фактычнага матэрыялу і патрабуюць выключнай дакладнасці, звязанай перш за ўсё з іх арфаграфічнай правільнасцю.

Прозвішчы, імёны, імёны па бацьку, псеўданімы – надзвычай цікавы аб’ект даследавання, таму што яны пэўным чынам адлюстроўваюць своеасаблівасць кожнай нацыянальнай мовы, яе адметны дух. «З улікам таго, што на тэрыторыі Беларусі пражывае каля 10 мільёнаў чалавек і кожны з іх мае сваё ўласнае імя, якое звычайна складаецца з трох частак і вельмі рэдка паўтараецца (паўтараюцца толькі асобныя часткі трохчленнага імені чалавека), то колькасць адных антрапонімаў ў беларускай мове перавышае лік усіх агульнаўжывальных слоў у дзесяткі разоў» [1, с. 147]. З гэтага вынікае, што такую безліч моўных адзінак не можа змясціць ніводзін які-небудзь нарматыўны даведнік, а рэдактарская праверка будзе грунтавацца пераважна на веданні арфаграфічных нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

Іншамоўныя антрапонімы перадаюцца па-беларуску з выкарыстаннем практычнай транскрыпцыі (тэрмін уведзены ў 1935 годзе А. М. Сухоціным) – запісу іншамоўных імёнаў і найменняў з выкарыстаннем гістарычна складзенай арфаграфічнай сістэмы з магчымым улікам напісання ў зыходнай мове. Пры гэтым, напрыклад, у беларускім тэксе захоўваюцца арфаграфічныя патрабаванні да напісання запазычанняў славянскага і неславянскага паходжання. Усе славянскія (у тым ліку беларускія) антрапонімы афармляюцца ў адпаведнасці з беларускай арфаграфіяй, у неславянскіх адсутнічае аканне, звязанае з пераходам [э] ў [а], яканне і падаўжэнне, большасць гукаў [д] і [т] – толькі цвёрдыя і г. д.

Частка агульнавядомых замежных антрапонімаў можа быць праверана рэдактарам па разнастайных энцыклапедычных даведніках і, адпаведна, выпраўлена, напрыклад: *Больш за паўтары тысячы гадоў таму Аўрэлій Аўгустын паспадзяваўся, што адзінай прыкметаю высакароднасці хутка стане веданне літаратуры* (праўка: Аўгусцін); *А між тым вобраз імя багацея, які збірае багацце дзеля самога багацця, таксама прыдуман* **Дыкенсам** (праўка: Дзікенсам); *Усе як адзін даследчыкі творчасці сярэдневяковага італьянца* **Пятраркі** *сцвярджаюць, што свае бессмяротныя санеты ён стварыў толькі таму, што ніколі не наблізіўся да свайго музы – мадонны* **Лаўры** (праўка: *Петраркі, Лауры*). Зварот да школьнага арфаграфічнага слоўніка М. Лобана і М. Судніка дапамог бы рэдактару выправіць напісанне наступных антрапонімаў: *Таксама не выключаны шанцы на абранне патрыярхам мітрапаліта Круціцкага і Каломенскага* **Ювяналія** *і мітрапаліта Мінскага і Слуцкага* **Філарэта** (праўка: *Ювеналія*); *Спадзяецца на тое, што Беларусь усё ж пачне працэс уводу біяметрычных наішпартоў, кіраўнік офіса АБСЕ пасол Ханс-Ёхен*

Шмідт (праўка: Шміт); *Старэйшая сястра Ліана* нарадзілася ў 1943 годзе, у эвакуацыі ў г. Алма-Ата (праўка: Ліана). Няўменне і журналіста, і рэдактара выкарыстоўваць практычную транскрыпцыю выяўляецца ў наступных сказах: **Коко Шанэль** і **Ніна Рычы** таксама не мудравалі з назвамі (праўка: Како); *Прэм'ер-міністр Чэхіі Мірэк Топаланек* падаў прэзідэнту рэспублікі Вацлаву Клаўсу афіцыйнае прапанаванне аб адстаўцы (праўка: Мірак Топаланек; параўн. нарматыўныя *Гашак*, *Збышак*); *Тытул абараняў іспанец Хуан Карлас Малеро Дзіас* (праўка: Малера Дзіас); *Адстаўка міністра фінансаў Японіі Сіюці Накагава*, які нядаўна з'явіўся ў п'яным выглядзе на сустрэчы «вялікай сямёркі», ізноў давяла, што алкаголь пагражае палітыкам мноствам бедаў (праўка: Сіюці; параўн. нарматыўнае *Кіёта*).

Аднак найбольшай колькасцю памылак вылучаюцца менавіта беларускія антрапонімы з-за іх пераважнай большасці ў журналісцкіх тэкстах. Прычынай гэтага бачацца дзве акалічнасці.

Па-першае, журналіст выкарыстоўвае зафіксаванае ў пашпарце свайго героя прозвішча, форма якога не адпавядае арфаграфічным нормам. Як дзейнічаць у такім разе рэдактару? Пакідаючы памылку на старонках свайго выдання, ён парушае закон, якім зацверджаны арфаграфічныя нормы беларускай мовы, і гэтым павінен перш за ўсё кіравацца. Нельга згадзіцца з напісаннем антрапонімаў у наступных сказах: *Прадстаўляем аўтара: Аляксандр Мікалаевіч Егораў*, генеральны канструктар ВА «БелАЗ» – РУВП «Беларускі аўтамабільны завод», начальнік навукова-тэхнічнага цэнтра прадпрыемства (праўка: Ягораў; параўн. нарматыўнае *Ягор*); ...*Андрэй Слаук* зрабіў незвычайную шклянную кветку, якая падобная адначасова і на вазу, і на плафон для святільніка (праўка: Слаук; параўн. энцыклапедычнае *Валерый Слаук*); *Аб тым, якія крокі робіць Міністэрства аховы здароўя Беларусі на стрымліванні росту цэнаў на лекі, мы гутарым з начальнікам Упраўлення фарматэўтычнай інспекцыі і арганізацыі лекавага забеспячэння міністэрства Людмілай Рэуцкай* (праўка: Рэвуцкай; параўн. прозвішча вядомага журналіста Міхася *Рэвуцкага*) і інш.

Па-другое, праяўляецца нізкая арфаграфічная пісьменнасць як саміх журналістаў, так і рэдактараў, якія не могуць прымяніць на практыцы замацаваныя не адным дзесяткам гадоў нормы беларускага правапісу. У якасці ілюстрацыі прывядзем прыклады выкарыстаных у журналісцкіх тэкстах памылковых антрапонімаў без кантэксту сказаў: *дырэктар адкрытага акцыянернага таварыства «Мінскметрапраект» Валерый Чэ-*

канаў (праўка: Чаканаў); *старшыня Зарудаўскага сельскага Савета Галіна Дзянісевич* (праўка: Дзенісевич); *начальнік Ходасавіцкай чыгуначнай станцыі Аляксандр Бебекаў* (праўка: Бябекаў); *старшыня Бяларуцкага сельскага Савета дэпутатаў Лагойскага раёна Таіса Леончык* (праўка: Лявончык); *начальнік аддзела дзяржаўнага абвінавачвання і касацыйнай вытворчасці Генеральнай пракуратуры Сяргей Тэлежэвіч* (праўка: Целяжэвіч); *бухгалтар Святлана Говзбіт* (праўка: Гоўзбіт); *намеснік начальніка УУС Віцебскага аблвыканкама Аляксандр Бядункевіч* (праўка: Бедункевіч); *дырэктар ЗАТ «Атлант» Баранавіцкага станкабудаўнічага завода Уладзімір Рэшатко* (праўка: Рашатко); *загадчык юрыдычнай кансультацыі галоўнага прававога ўпраўлення апарату Савета Федэрацыі прафсаюзаў Уладзімір Іванавіч Шэлковіч* (праўка: Шаўковіч) і інш. Падобныя напісанні не толькі разбураюць усталяваныя арфаграфічныя нормы, але і скажаюць нацыянальнае аблічча антрапонімаў, часта зацямяюць выразную словаўтваральную матывацыю (параўн.: *чаканка*, *Лявон*, *цялежка*, *рашотка*, *шоўк*).

Такім чынам, пытанне наконт «пашпартных» прозвішчаў трэба тэрмінова вырашаць на ўзроўні Савета Міністраў, бо новая рэдакцыя правілаў беларускай арфаграфіі і пунктуацыі патрабуе іх выканання ўсімі дзяржаўнымі органамі, у тым ліку і Міністэрствам унутраных спраў, якое займаецца выдачай пасведчанняў асобы (мяркуем, такіх «памылковых» пашпартоў налічваецца дзесяткі, калі не сотні тысяч). Суб'ектыўнае меркаванне грамадзяніна наконт «няправільнага» напісання свайго прозвішча не павінна прымацца да ўвагі (гэта тое ж самае, што і «няведанне закона не вызваляе ад адказнасці»). Акрамя таго, варта ўвесці асобныя практычныя заняткі «Правапіс антрапонімаў» пры падрыхтоўцы журналістаў па дысцыпліне «Сучасная беларуская мова». Толькі комплексны падыход да вырашэння гэтай праблемы дапаможа звесці рэдактарскія праблемы пры ацэнцы і праўцы антрапонімаў у журналісцкіх тэкстах да мінімуму.

1. Плотнікаў, Б. А. Беларуская мова: лінгвістычны кампендыум / Б. А. Плотнікаў, Л. А. Антанюк. – Мінск: Інтэрпрэсэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.